
PRECIZĂRI ASUPRA EVOLUȚIEI TÂRGULUI VASLUI

Lucian-Valeriu LEFTER*

Cuvinte-cheie: *Vaslui, demografie, istorie urbană, garda cetății, reședință domnească.*

Keywords: *Vaslui, demography, urban history, town's coat of arms, princely residence.*

Abstract:

This study presents information concerning the age and demographic evolution of Vaslui town. Taking into account the preserved documents, it turns out that the historic beginnings of this town cannot be previous to year 1435. Recent researches point out also the special part played by Vaslui during the Middle Ages, when it was one of the most important Moldavian rulers' residences. The town's coat of arms originates also in Middle Ages and its symbol – the fishes –, makes obvious the importance of being located on a commercial road. The demographic statistics point out the fact that this climax reached by Vaslui during the Middle Ages, preserved in an ascending trend until the middle of the 17th century, was achieved again only in the second part of the 19th century, after a long period of decline.

I. Preludiu medieval

Cea dintâi atestare documentară onomastică a târgului cunoscută nouă este de la 31 martie 1423²⁴, datorită lui Șerbea de la Vaslui care se afla între boierii lui Alexandru cel Bun. Prezența documentară a acestui boier este singulară, nu-l mai regăsim în alte locuri. Va fi fost, poate, stăpânul satului Șerbești și al altor sate, și acolo, în nordul ținutului, pe valea râului Vaslui, își va fi avut casa și domeniul său funciar, sursa puterii sale în temeiul căreia avea dreptul să fie în preajma voievodului țării când aveau loc judecăți și se emiteau acte. Oricum, mențiunea „de la Vaslui” („ot Vasluia”, în slavonește), nu arată în mod obligatoriu localitatea²⁵, Șerbea putea fi pârcălab al ținutului Vaslui²⁶.

Prima atestare documentară sigură a orașului Vaslui poate fi considerată cea de la **1 septembrie 1435**²⁷. Printr-un act pecetluit în fața regelui Poloniei, frații Ilie și Ștefan, fiii lui Alexandru cel Bun, și-au împărțit stăpânirea Moldovei, lui Ștefan

* Consilier principal, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui.

²⁴ *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. I, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1975, doc. nr. 54, p. 79-80.

²⁵ Renate Möhlenkamp, *Réflexions concernant les débuts de la ville de Vaslui*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol» – Iași”, XVIII (1981), p. 7-8.

²⁶ George-Felix Tașcă, *Șerbea de la Vaslui și descendența sa*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, IX-XI (1987-1989), p. 288.

²⁷ Mihai Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, Iași, 1932, doc. nr. 192, p. 682-683.

revenindu-i partea de sud a țării unde se aflau orașele Chilia, Vaslui și Tecuci, cu ținuturile aparținătoare, târgul Bârlad cu ținutul Tutova, precum și Oltenii, zona de margine a Moldovei; în mod deosebit sunt menționate sursele de venit: vama și iezerile de la Chilia și morile din ținutul Covurlui, de unde proveneau banii din taxele pe mărfuri, grâul și peștele. Vreme de șapte ani (1435-1442), Ștefan al II-lea a condus Moldova Meridională din reședința sa de la Vaslui, perioadă care poate fi considerat apogeul simbolic al istoriei acestui oraș.

A doua oară, Vasluiul apare menționat la 12 decembrie 1440. Spre sfârșitul anului ce trecuse, la 28 noiembrie 1439, tătarii pârjoliseră nordul țării cu târgul Botoșani, iar peste un an, în decembrie 1440, au fost arse târgurile din sud; stă scris în cronică: „*au prădat și au arsu Vasluiul și Bârladul*”²⁸.

Originea numelui orașului Vaslui este turanică și poate însemna „ținut înalt”²⁹, fapt pe deplin justificat de realitățile geografice, denumirea fiind preluată de la râul care străbate un ținut cu dealuri înalte, trece pe la est de oraș și se varsă mai la sud în râul Bârlad, la fel ca originea altor nume de râuri (Bahlui, Covurlui, Călmățui etc.). Influența turanicilor asupra numelor de ape este explicată prin faptul că aceștia foloseau râurile ca reper în peregrinările lor nomade. Cel care a acordat statut de oraș așezării cu privilegiile aferente va fi fost Alexandru cel Bun, la acest privilegiu făcând referire și Ștefan cel Mare în anul 1491, când a reînnoit drepturile orașului³⁰.

Aflat pe drumul comercial Iași-Bârlad-Dunăre, Vasluiul primea ca dare simbolică un pește pentru fiecare dintre carele negustorilor ce treceau pe aici. Negociul cu pește a contribuit la dezvoltarea orașului, ca și alte mărfuri, încât, poate nu întâmplător, cei doi pești, orientați vertical, figurează în vechiul sigiliu al orașului Vaslui din anul 1641³¹, cu o inscripție slavonească în exergo: „† Peciatia [trăga] Stefan voe(vo)da” („Pecetea târgului lui Ștefan voievod”). Sigiliul din vremea lui Vasile Lupu a păstrat amintirea inițiatorului. Nu poate fi trecut cu vederea faptul că Vasluiul intră în istorie datorită lui Ștefan al II-lea și nici că un alt Ștefan voievod, cel Mare, a dovedit un atașament deosebit față de Vaslui, refăcând ocolul târgului cu moșiile din jur „cu multă grijă și în care și-a fixat o reședință preferată”³². Ștefan cel Mare a

²⁸ „*Letopisețul de când s-a început Țara Moldovei*”. *Letopisețul lui Ștefan cel Mare*. Ediție îngrijită, traducere, studiu introductiv și note de G. Mihăilă, București, 2006, p. 44.

²⁹ Prezentarea etimologiei și explicațiilor a fost realizată de Alexandru Andronic, în vol. *Cronica Vasluiului. Documente, locuri oameni, fapte*, editat de Mihai Ciobanu, Alexandru Andronic și Petru Necula, f. 1., 1999, p. 69-72.

³⁰ Laurențiu Rădvan, *Orașele din Țările Române în Evul Mediu (sfârșitul sec. al XIII-lea – începutul sec. al XVI-lea)*, Iași, 2011, p. 591-592 (aici, v. și bibliografia problemei).

³¹ Sorin Ifțimi, *Reprezentări faunistice în sigiliile medievale ale orașelor din Moldova*, în vol. *Lumea animalelor. Realități, reprezentări, simboluri*, îngrijit de Maria Magdalena Székely, Iași, 2012, p. 483-484, fig. 21, p. 493. Amprenta sigilară apare pe un document din 1 septembrie 1641, publicat în *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. XXVI, întocmit de I. Caproșu, București, 2003, doc. nr. 242, p. 200, împreună cu facsimilul actului la sfârșitul volumului; aceeași pecete o regăsim imprimată mai bine, în fum, pe un zapis din 20 noiembrie 1668 (*Colecția Dr. Constatin I. Istrati. 1429-1945*, Inventar arhivistic întocmit de Nicolae Chipurici și Tudor Rățoi, București, 1988, nr. 179, p. 85; Arhivele Naționale Mehedinți, Drobeta-Turnu Severin, Colecția Dr. C. I. Istrati, II/58, doc. orig. aducem mulțumiri d-lui Sorin Ifțimi pentru imaginea acestui document și a sigiliului orașului Vaslui).

³² Ștefan S. Gorovei, *Lumea animalelor în heraldica teritorială a Moldovei medievale. Reflecții neconvenționale*, în vol. *Lumea animalelor. Realități, reprezentări, simboluri*, p. 503.

refăcut probabil unele dintre sigiliile târgurilor, oferind astfel Vasluiului o pecete³³. În vremea sa, a crescut considerabil exportul piscicol către Transilvania, comerțul Brașovului cu Moldova (de plidă, în anii 1480-1481) fiind predominant de peștele care nu putea proveni decât din partea de sud a Moldovei. Poate nu întâmplător, pecețile orașelor Galați, Bârlad și Vaslui aveau pești ca embleme ale lor în sigilii³⁴, fapt deosebit de important, știind că pe documentele medievale „singurul însemn de instituție este pecetea orașului”³⁵.

Tot în secolul al XVII-lea, apare încă un sigiliu, cu reprezentarea a două albine, sursă importantă de venit într-o zonă deluroasă și plină de păduri: mierea; albinele au devenit emblemă a ținutului Vaslui. Stema actuală a orașului Vaslui a reintrodus peștii din sigiliul medieval alături de albinele vechiului ținut care zburau în jurul stupului, acesta fiind reinterprețat ca turn al Curții Domnești; astfel, în loc se fie flancat de arme medievale³⁶, turnul este păzit de două albine ancestrale.

Reședința a Țării de Jos a Moldovei în vremea lui Ștefan al II-lea, apoi loc unde voievozii rezidau periodic pentru judecăți și emiteri de acte, Curtea domnească de aici a „coagulat întreaga viață economică, comercială, politică și militară a târgului Vaslui”³⁷ în Evul Mediu. Săpăturile arheologice sunt în măsură să ne ofere date relevante. Complexul „Curțile Domnești” include biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” și urmele palatului domnesc.

Cercetările arheologice au identificat trei etape de construire a Curții Domnești din Vaslui: 1. Prima jumătate a secolului al XV-lea, probabil încă din vremea lui Alexandru cel Bun, dar cu certitudine în timpul fiului său, Ștefan al II-lea, care a rezidat aici; 2. Epoca lui Ștefan cel Mare, care a zidit biserica, a consolidat și extins palatul; 3. Mijlocul secolului al XVI-lea; în a doua parte a acestui secol, odată cu stabilirea definitivă a principalei reședințe domnești la Iași, palatul domnesc din Vaslui a fost părăsit și, treptat, a căzut în ruină. Urmele găsite de arheologi indică un palat cu două laturi unite printr-un corp de clădiri de suprafață, între cele două aripi ale palatului fiind locul unei „curți de reprezentare”, potrivit ipotezei emise de arheologii Costică Asăvoaie și Laurențiu Chiriac.

Rostul cel vechi al bisericii din Vaslui zidite de Ștefan cel Mare în anul 1490, în decurs de cinci luni, între 27 aprilie și 20 septembrie, potrivit vechii pisanii slavonești, a decurs din necesitățile de cult ale Curții domnești. Temelia bisericii ștefaniene se suprapune peste urmele altor două biserici mai vechi: una de piatră existentă în vremea lui Ștefan al II-lea, care a fost cel puțin la fel de mare, și alta anterioară acesteia, din

³³ *Ibidem*, p. 502.

³⁴ *Ibidem*, p. 503; v. Sorin Iftimi, *loc. cit.*, p. 493, fig. 20 (Bârlad, 1608 – trei pești în jurul unei roți), fig. 19 (Galați, 1642 – doi pești).

³⁵ Ștefan S. Gorovei, *loc. cit.*, p. 500.

³⁶ *Ibidem*, p. 499.

³⁷ Costică Asăvoaie, Laurențiu Chiriac, „Curțile Domnești” din Vaslui – reședință domnească a Țării de Jos a Moldovei, în „Elanul”, an XVI (2014), nr. 144 și 145, februarie și martie; materialul va fi dezvoltat într-o lucrare specială. Aici, detalii privitoare la evoluția săpăturilor arheologice, planurile de situație și bibliografia problemei, din care vom cita în continuare: „*Cel dintâi sondaj arheologic a avut loc în 1942, însă prima campanie sistematică de săpături s-a desfășurat în anii 1958-1959, de către Institutul de Istorie și Arheologie din Iași; au urmat campaniile din anii 1976-1988 și din perioada 1998-2005, sub egida Muzeului Județean Vaslui.*”

lemn, orientată pe direcția răsăritului de iarnă, după cum indică poziția mormântului unui personaj necunoscut de rang înalt descoperit în interiorul bisericii³⁸.

Biserica actuală a fost reconstruită în anul 1820, cea ștefaniană suferind grave deteriorări cauzate de cutremurele de până atunci, ultimul, foarte mare, fiind cel din 1802. Însă pisania din interiorul bisericii păstrează amintirea vechilor ctitori, alături de Ștefan cel Mare fiind amintit și fiul său, Bogdan voievod:

„Acest sf(â)nt d(u)mnezăesc lăcaș, dintru început fiind zidit de răposaii întru fericire domni Ștefan v(oe)v(o)d bătrânul și fiu-său Bogdan v(oe)v(o)d și, după vreme, răsăpindu-să s-au zidit din nou de dumneaei cucoană Mariia Cantacuzini logofiteasa, soția ră-posatului marelui logofăt Costachi Ghica, cu toată cheltuiala dumi-sale, spre vecinica lor pomenire, la anii de la Hristoss 1820”.

II. Despre numărul locuitorilor

Despre dimensiunea târgului și numărul locuitorilor din Vaslui nu avem date anterioare secolului al XVII-lea³⁹. Informațiile păstrate le putem extrage doar din relatărilor călătorilor străini, cu rezerva cuvenită în anumite cazuri în care există un oarecare grad de subiectivitate. Din cele expuse mai sus, putem conchide ca în jurul anului 1630 la Vaslui existau vreo 250 de case, numărul sporind în deceniile următoare datorită creșterii demografice în perioada de pace și prosperitate din vremea domniei lui Vasile Lupu. Pe la 1647 târgul avea în jur 400 de case, din care 100 ale armenilor, ceea ce însemna aproximativ 1000 de locuitori. Instabilitatea situației politice din țară din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, cu invazii ale cazacilor, tătarilor și chiar a trupelor poloneze răzlețe, la care se adaugă epidemiile, are drept rezultat scăderea numărului de locuitori. În jurul anului 1665 târgul avea vreo 300 de case.

Secolul al XVIII-lea a fost puternic marcat de instabilitate. Satele aflate pe „drumul mare”, în calea armatelor de ocupație, s-au depopulat prin bejenia locuitorilor spre locuri mai ferite, după dealuri și păduri. Situația a devenit critică, mâna de lucru pentru moșii lipsind, proprietarii moșiilor s-au văzut nevoiți să colonizeze satele pustiite cu oameni aduși preponderent din nordul Bucovinei, înființând noi sate cu ruteni (ucraineni) până în primele două decenii ale secolului al XIX-lea. Întâlnim asemenea situații în satele din apropierea Vasluiului, pe valea Bârladului, la Mărășeni și Căntălărești, precum și la Brăhășoia, unde locuitorii sunt veniți din Mamornița. Mai spre nord-vest, la Dumești, colinde ucrainene s-au mai putut auzi până la jumătatea secolului al XX-lea. De asemenea, cazuri similare sunt și pe valea Vasluiului, în satele Valea Rea (astăzi Văleni) și Moara Domnească. Un caz aparte îl reprezintă satul Muntenii de Sus, unde locuitorii sunt români veniți din zona Rădăuților.

Recensământul realizat de armata rusească în anii 1772-1774, cu toate că este incomplet, ne oferă imaginea unui târg care nu mai revenise la mărimea și

³⁸ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XV, *Vasluiul. Studiu și documente*, Iași, 1926, p. 2 - 3.

³⁹ O prezentare a evoluției orașului Vaslui până în secolul al XVII-lea a fost realizată recent: Manuela Ghiurcă, *Orașul Vaslui. Origine și evoluție până în secolul XVII*, în „Carpica”, Bacău, XXXIX (2010), p. 66-89.

prosperitatea de altădată, avută cu un secol în urmă. Acum, la 1774⁴⁰, au fost găsite în jur de 140 de familii care locuiau în târg, majoritatea lucrând la poștă ca slujbași ai domniei.

La începutul secolului următor, la 1803⁴¹, târgul cuprindea 200 de liude sau familii plătitoare de impozite, 744 de lei pe cifert (3 luni) respectiv 2976 de lei pe an. Târgoveții trăiau din exploatarea lemnului din pădurile mari existente în jurul orașului și din chirie (cărăușie), adică din transportul de mărfuri (cereale) cu carele cu boi; moșia târgului cu tot cu păduri era în proprietatea logofătului Costache Ghica. La vremea aceea, aici trăiau doar 16 familii de evrei și alte patru familii de străini.

În Moara Grecilor⁴², proprietate a căminarului Vasile Miclescu, trăiau 23 de familii. Satul Bahnari⁴³ era mai mare, aflat în proprietatea spătarului Neculai Stratulat, și avea 111 familii ce se ocupau cu lucrul pământului și cărăușia.

Vreme de peste un deceniu numărul locuitorilor nu a înregistrat creșteri semnificative în târgul Vaslui; în anul 1816⁴⁴ aici erau 182 de familii, din care doar 122 plătitoare de impozite, restul de 70 de familii fiind scutite de diferiți boieri la care se aflau în slujbă. În satul Bahnari⁴⁵ locuiau 118 familii plătitoare de bir și 10 familii scutite, aflate în slujba proprietarului moșiei, vornicul Neculai Stratulat. La Moara Grecilor⁴⁶ populația se înmulțise, aici trăiau 32 de familii plătitoare de bir, patru fiind scutite de proprietar, spătarul Vasile Miclescu. Ocupația sătenilor era dominată ca peste tot de lucrul pământului, la care se adăuga și exploatarea lemnului. La Brodoc⁴⁷ existau 28 de familii plătitoare de bir, sătenii lucrând pe moșia vornicului Neculai Stratulat.

Peste câțiva ani, la 1820, a fost consemnat primul recensământ fiscal, numit catagrafie (termen de origine grecească), ale cărui condici cu listele și numele familiilor din fiecare târg și sat au ajuns până la noi. Publicarea seriei *Catagrafiile Vistieriei Moldovei. 1820-1845*, coordonată de Mircea Ciubotaru și Silviu Văcaru, cu listele nominale ale tuturor familiilor din fiecare sat al ținutului, cu studii introductive consistente⁴⁸, va cuprinde în curând și ținutul Vaslui la 1820 (în viitor, anii 1831, 1838

⁴⁰ *Moldova în epoca feudalizmului*, vol. VII, partea I, *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*. Alcătuirea, cuvântul introductiv, comentariile și redacția de P. G. Dmitrev și P. V. Sovetov, Chișinău, 1975, p. 218-219, 228-230.

⁴¹ Corneliu Istrati, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1803*, Iași, 2010, p. 178.

⁴² *Ibidem*, p. 166.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Corneliu Istrati, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816*, Iași, 1979, p. 80.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 70.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 79.

⁴⁸ Mircea Ciubotaru, *Catagrafiile – un tezaur documentar*, introducere la *Catagrafiile Vistieriei Moldovei 1820-1845*, I. Ținutul Romanului, Partea 1 (1820), vol. editat de Lucian-Valeriu Lefter și Silviu Văcaru, Iași, 2008, p. V-XXVI; idem, *Catagrafiile din anii 1831 și 1832 - un model statistic modern*, introducere la *Catagrafiile Vistieriei Moldovei 1820-1845*, I. Ținutul Romanului, Partea a 2-a (1832), vol. editat de Silviu Văcaru și Mircea Ciubotaru, Iași, 2009, p. V-XVII; idem, *Introducere la Catagrafiile Vistieriei Moldovei 1820-1845*, II. Ținutul Iași, Partea 1 (1820), vol. editat de Marius Adumitroaie, Mircea Ciubotaru și Silviu Văcaru, Iași, 2011, p. V-XXVI.

și 1845), situațiile statistice generale ale celor din 1820 și 1831 fiind deja publicate⁴⁹. Așadar, populația a crescut treptat, la 1820 fiind recențată astfel: târgul Vaslui cu 470 de familii, Moara Grecilor 66, Bahnarii 158 și la Brodoc erau 87 de familii. Dacă procedăm în mod convențional, considerând familia de cinci persoane și înmulțim, în târgul Vaslui găsim o populație care număra aproximativ 2.300 de persoane în anul 1820.

Veniseră și evrei în târg, acum fiind 30 de familii, la care se adaugă supușii străini, evrei și creștini, 10 familii. Cele 39 de familii slugi boierești ale vornicului Alecu Ghica, proprietarul târgului, nu plăteau bir, împreună cu alte 25 de familii slugi boierești, categorie socială care, de obicei, era venită de puțină vreme din alte părți ca mână de lucru pentru moșie; ar putea fi o explicație a creșterii populației sosită de curând, atrasă aici prin oferirea diferitor avantaje, precum cele fiscale prin scutirea de impozite. Târgul Vaslui a beneficiat de două studii de caz succinte privitoare la populația sa⁵⁰, dar nu de felul celor ale academicianului Gh. Platon pentru orașele Iași, Huși și Bârlad, precum și cel general, despre populația orașelor moldovenești⁵¹; la acestea, adăugăm și studiul Ecaterinei Negruți⁵².

Boierii, în raport cu rangul lor, aveau dreptul să scutească un număr de oameni, denumiți *scutelnici și slugi*. În funcție de întinderea moșiei, aceeași boieri aveau dreptul la un număr corepunzător de slugi și breslași, persoane recrutate dintre birnicii de categoria a II-a și a III-a, obligați să presteze anumite servicii în favoarea celui care-l scutea de bir.

Bejenarii, oameni străini veniți de peste hotare, erau atrași în Moldova tot datorită facilităților fiscale oferite de Vistierie, scutirea de impozite vreme de cinci ani; după expirarea acestui termen erau asimilați birnicilor.

Tot într-o categorie fiscală deosebită intrau și cei numiți *rupte ale Vistieriei*, deoarece își reglementau obligațiile prin învoieli speciale, în baza unor documente individuale numite peciuri. Erau și mulți locuitori meșteri sau negustori, proveniți dintre birnici sau slugi boierești. De asemenea, în această categorie fiscală găsim și cei numiți *hrisovoliți* (pentru că erau reglementați prin hrisoave speciale de privilegii, acordate mai ales celor veniți de peste hotare), precum și mazilii, ruptașii, supușii străini, slujitorii posturilor la diferite instituții din târg și „privileghiații”.

⁴⁹ Corneliu Istrati, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, Iași, 2011, p. 264, 266-267, 274-275; idem, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1831*, Iași, 2009, p. 140-141, 146-148.

⁵⁰ N. N. Lupu, *Contribuții la studiul populației orașului Vaslui*, în „Carpica”, III, 1970, p.145-152; Constantin Șerban, *Populația orașului Vaslui până la jumătatea secolului al XIX-lea*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, V-VI (1983-1984), p. 233-238.

⁵¹ Gh. Platon, *Populația orașului Iași de la jumătatea secolului al XVIII-lea până la 1859*, apărut în 1972, republicat în idem, *De la constituirea națiunii la marea unire. Studii de istorie modernă (Istorie socială)*, vol. IV, Partea I, Iași, 2002, p. 11-59 (cu tabele anexe); idem, *Populația târgului Huși în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Observații privind structura socială și proveniența*, apărut în 1965, republicat în vol. cit., p. 61-86 (cu numeroase tabele anexe); idem, *Observații cu privire la populația târgului Bârlad la mijlocul secolului al XIX-lea*, apărut în 1966, republicat în vol. cit., p. 87-97; idem, *Populația orașului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea*, apărut în 1970, republicat în vol. cit., p. 98-125 (cu numeroase tabele anexe).

⁵² *Structura demografică a orașelor și târgurilor din Moldova. 1800-1859 (Contribuții)*, Iași, 1997.

Catagrafiile târgului Vaslui din 1820 și 1831, cu listele nominale ale familiilor, au fost publicate de Gh. Ghibănescu⁵³; de asemenea, altă catagrafie mai puțin cunoscută, din vremea ocupației rusești, a apărut în anii din urmă⁵⁴, din care vedem că la 1828 au fost găsite 326 de familii în Vaslui.

Catagrafia din anii 1831-1832, impune noi departajări fiscale, mult mai precise, reforma realizată acum împărțind contribuabilii în două categorii, păstrate și la recensămintele viitoare (1838, 1845): 1. *Treptele (stările) dajnice sau plătitoare de bir*: birnici, bejenari hrisovoliți, negustori, meșteri, supuși străini, oameni fără căpătâi sau căpătâieri, mazili, ruptași, rupte ale vistieriei, evrei, țigani; 2. *Trepte (stări) nedajnice sau nesupuse birului*: preoți, diaconi, dascăli, „privileghiați”, vătafi, apărații de cărțile ocârmuirii, scutiții pentru strajă, slugi boierești, bătrâni și nevolnici, văduve și oamenii de la cămara ocnelor.

Recensământul din 1832 găsește în târg doar 318 familii⁵⁵ (din care 113 familii birnice), la Moara Grecilor 129 de familii, la Bahnari (cu cotunele sale) 230 de familii, la Brodoc 100 de familii; apar și două așezări mai noi, Rediul cu cotuna Pușcași cu 59 de familii și Bustea (astăzi Gura Bustei) împreună cu Braniștea aveau doar 3 familii. În târgul Vaslui situația stătea însă diferit, numărul de familii fiind de fapt mai mare, așa cum se poate vedea în catagrafia anului 1831 publicată integral la sfârșitul volumului. Existau 430 de familii⁵⁶, din care 38 erau neplătitoare de bir și 16 erau de sudeți (supuși străini); alte 45 de familii de sudeți erau răspândite în satele din ținut.

La 1831, târgul Vaslui a fost împărțit în două ceastii (despărțituri): Albă și Roșie, locuitorii fiind recenzați în aceste structuri administrative. Ulterior, despărțiturile au fost redenumite: „Ceastia 1-ii” și „Ceastia al 2-le”.

Peste șapte ani a fost efectuat un alt recensământ, în anul 1838. Reținem doar că în Vaslui trăiau atunci 138 de familii birnice, 60 de negustori de starea a III-a și 17 calfe, 26 de meșteri de starea a III-a și 20 de calfe.

În sfârșit, cea mai completă este catagrafia din anul 1845. Dintr-o populație de 801 familii⁵⁷ (cca 4.005 de locuitori) a târgului Vaslui, evreii erau în număr de 223 de familii (cca 1.115 persoane), din care: 183 de familii supuși străini (154 raiale⁵⁸, 29 sudeți⁵⁹), 103 negustori, 33 meșteri, 35 calfe, restul fiind bătrâni, nevolnici, văduve și alții.

⁵³ *Surete și izvoade*, vol. XV, p. 255-261 și p. 267-274.

⁵⁴ Dan Dumitru Iacob, Valentin A. Constantinov, *Catagrafia orașului Vaslui din 1828*, în „*Historia Urbana*”, XI (2003), nr. 1-2, p. 215-231.

⁵⁵ Corneliu Istrati, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1831*, p. 148.

⁵⁶ Gh. Ghibănescu a numărat 477 familii, „sau peste tot 2000 suflete” (*Surete și izvoade*, vol. XV, p. 274), însă aici sunt incluși și sudeții din ținut.

⁵⁷ Gh. Platon, *Populația evreiască din târgurile și orașele Moldovei la mijlocul secolului al XIX-lea. Raport numeric*, apărut în 1998, republicat în idem, *De la constituirea națiunii la marea unire*, vol. VI, ediție îngrijită de Florin-Alexandru Platon, Iași, 2006, p. 186; idem, *Populația orașului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea*, anexa II. Comparativ, populația Bârladului număra 2.896 de familii, respectiv 14.480 de persoane, la Huși se aflau 2.496 de familii, respectiv 12.480 de persoane, Puiesti 132 de familii (660 de persoane), Negrești 237 de familii (1.185 persoane), Pungești 222 de familii (1.110 persoane), Codăești 190 de familii (950 persoane), Murgeni 93 de familii (465 persoane), Fălciu 307 familii (1535 persoane).

⁵⁸ Supuși (cetățeni) ai Imperiului Otoman.

⁵⁹ Supuși (cetățeni) ai țărilor creștine (austrieci, prusaci, ruși, francezi și englezi).

În Moldova, majoritatea evreilor erau negustori (6.049 familii) și meșteșugari (5.153 familii); se adaugă 1.460 de calfe și 1.437 evrei supuși străini. Cei mai mulți erau în Iași, unde evreii reprezentau o treime din totalul populației orașului (6.178 familii), proporție existentă și în târgul Vaslui. Condițiile lor de viață nu erau de invidiat⁶⁰. Trăiau în aglomerări urbane, adeseori în condiții tragice, încât nu este întâmplător că epidemia de holeră a făcut ravagii în rândul populației evreiești sărace din târgurile Moldovei. De pildă, la Botoșani murise aproximativ un sfert din populația evreiască (562 capi de familie din 2.232), iar la Iași proporția a fost de 1/5, adică 1.220 capi de familie din 6.178.

În cele 72 de târguri și orașe ale Moldovei trăiau 52.838 de familii, respectiv 264.190 de suflete; categoria cea mai numeroasă era a evreilor: 17.087 familii. Negustorii numărau 6.633 familii, meșterii 8.530 familii și birnicii 7.058 familii.

Câteva precizări asupra unor categorii fiscale:

Privileghiații - în schimbul avantajelor fiscale îndeplineau anumite servicii în administrația de stat. Rangul lor fiind ereditar⁶¹, erau mai numeroși în partea de sud a Moldovei unde satele răzășești erau numeroase. În rândul privileghiaților intrau: cei așezați la neamuri (descendenți din boieri), vel căpitanii, căpitanii, vornicii de poartă, porușnicii, postelniceii, polcovnicii, ispravnicii de aprozi, copiii de casă, vătafii moșiilor boierești.

Birnicii - alcătuiau o parte consistentă a populației târgurilor și datorită caracterului semiagrar al multora dintre acestea, o bună parte dintre ei se ocupau cu agricultura. În rândul acestei categorii se constată o puternică instabilitate⁶², în perioada 1838-1845 a scăzut numărul lor, prin transferarea în cadrul altor categorii. Plecarea lor spre târguri și orașe era determinată de o libertate mai mare și posibilități de câștig. „Pentru mulți din locuitorii satelor însă, târgul și orașul în virtutea însăși a funcției lor ofereau posibilitatea realizării unor câștiguri temporare, sezoniere, absolut indispensabile”⁶³.

Căpătăierii - nu aveau domiciliu stabil⁶⁴; se angajau temporar, cu contract, apoi părăseau localitatea. De aceea, îndatoririle către fisc li se reglementau prin plata individuală a birului. Nu constituiau o categorie omogenă, majoritatea fiind flotanți sezonieri, încadrați în servicii domestice: slugi, argați, ciobani, vieri la boieri, muncitori la diverse servicii publice. La 1845, comisiile au primit dispoziția să-i înscrie pe căpătăieri alături de birnici ca să plătească împreună birul, fapt care prefigura consecințe grave asupra populației contribuabile. Au avut loc proteste înverșunate, mai ales partea boierilor vasluieni împotriva lui Mihai vodă Sturdza, istoria țării înregistrând astfel încă un episod captivant în desfășurarea ei.

Încă din anul 1843 apăruseră manifeste în Iași, despre care Mihai Sturdza știa că aruncarea lor prin târg coincide totdeauna cu apariția câtorva „indivizi” din ținutul

⁶⁰ Populația orașului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea, p. 109.

⁶¹ Pentru un caz concret din ținutul Vaslui, v. Lucian-Valeriu Lefter, *Cum deveneai „privileghiat”*. Despre statutul social în secolul al XIX-lea, în „Prutul”, an III (XII), nr. 1-2 (51-52), p. 43-48.

⁶² Gh. Platon, *Populația orașului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea*, p. 109.

⁶³ *Ibidem*, p. 111.

⁶⁴ *Ibidem*.

Vaslui cunoscuți pentru atitudinea lor turbulentă. Peste doi ani, 30 de boieri vasluieni au înaintat o jalbă în ziua de 28 decembrie 1845, prin care cereau anularea lucrărilor comisiei de recensământ în ceea ce privea statornicirea căpătăierilor prin sate⁶⁵. În fruntea jălbarilor se aflau Teodor Râșcanu, Toader Sion și Tuchidide Dormuz. Delegația celor trei sosește la Iași în 1846 condusă de primul dintre ei, cu amenințarea că se vor împotrivi plății birului, lucrărilor la șosele și la „orice cerere din partea Cârmuirii”. Dați afară în cancelaria Sfatului Ocârmuitor cu porunca de a fi arestați, unul dintre ei scapă și fuge la Vaslui: Teodor Râșcanu. Fratele acestuia, Alecu Râșcanu, va fi înlocuit din dregătoria de ispravnic al Vasluiului în vara aceluiași an. Amploarea problemei îl determină pe vodă să-l informeze și pe ministrul de externe otoman asupra isprăvii celor „trei neferi din tagma micilor boieri”, care „au avut îndrăzneala și neobrăzarea să provoace anumite dezordini și nemulțămiri. Apoi au plecat în ținutul Vaslui, de unde sânt originari și au instigat populația la neascultare ca să nu mai plătească impozite din ultimul timp”⁶⁶. Căutat de autorități, Râșcanu a stat o vreme ascuns la o prisacă de pe moșia Holmul și într-un bordei din pădurea spătarului Grigore Carp, proprietarul moșiei Tungujei din ținutul Vaslui, unde „se făcuse adunătură de rău-cugetători care s-au înarmat cu scop sumeț împotriva măsurilor stăpânirii”.

La prisacă, Râșcanu a fost vizitat deseori de unii boieri ca Iordache Mălinescu, spătarul Grigore Cuza, Dumitrache Miclescu, căminarul Nicolae Istrati, Vasile Mălinescu, clucerul Gheorghiu, Costache Racliș, dar și de către Gheorghe Motăș, privighetorul ocolului Fundurile din ținutul Vaslui. Nici aici n-a fost prins, în îmbulzeala creată fiind scăpat de Vasile Mălinescu care l-a acoperit spunând că el este cel căutat, amenințând soldații cu un pistol. Fugind de la Holmul, Râșcanu, însoțit mereu de cinci oameni călări, buni pușcași, s-a ascuns la Borosești, moșia vornicului Ioan Costache Epureanu. În cele din urmă fuge în Transilvania, după ce o vreme a stat ascuns la moșia lui Nicolae Ghica de la Comănești, cu ajutorul căruia trece granița și, la 3 decembrie 1846, se afla deja la Paris. Nu s-au încheiat aici aventurile răzvrătitudinii, revenind la 1848 în țară. Însă toată viața sa palpitantă a fost redată în scris, într-un roman memorialistic de către nepotul său, scriitorul interbelic Theodor Aug. Râșcanu⁶⁷.

La jumătatea secolului al XIX-lea, moșia târgului Vaslui cuprindea Rădiu Pușcași și o parte din Bahnari, având o suprafață de 4.100 fălci, ceea ce înseamnă peste 5.900 de hectare aflate în proprietatea Elenei Șubin, în anul 1857⁶⁸. Populația

⁶⁵ Gh. Ungureanu, *Frământări social-politice premergătoare mișcării revoluționare din 1848 în Moldova*, în „Studii. Revistă de istorie”, an XI (1958), nr. 3, p. 62.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 65-66.

⁶⁷ *Răzvrătitul Toderiță*, roman istoric al cărui manuscris a fost editat în 2009, în Germania, la Mühlheim am Main, de către Dan Râșcanu, urmaș al familiei, lansat apoi la Biblioteca Județeană din Vaslui, unde a fost prezentat de prof. univ. dr. Mircea Ciubotaru.

⁶⁸ Gh. Platon, *Structura proprietății funciare în Moldova la mijlocul secolului al XIX-lea*, în idem *De la constituirea națiunii la marea unire. Studii de istorie modernă (Istorie socială)*, vol. IV, Partea a II-a, Iași, 2003, p. 130 (anexa II).

târgului număra acum 1.474 de familii⁶⁹, respectiv 7.370 de locuitori (la o familie de cinci suflete). În această perioadă⁷⁰, sunt consemnați 591 locuitori în Reditu și 411 în Pușcași; Bahnarii cu o parte din Dobârceni aveau 1.501 locuitori, Brodocul 567 de locuitori, iar Moara Grecilor 340 de locuitori. Oricum, în jurul anului **1870** găsim un număr de **7.760 de locuitori** în orașul Vaslui⁷¹.

În ultimul an al secolului al XIX-lea, în **decembrie 1899**⁷², recensământul populației constată în orașul Vaslui existența a **9.171 de locuitori** (4654 bărbați și 4517 femei), la 2.112 familii; din acest număr, 3.747 de persoane erau evrei. Populația majoritară era de confesiune ortodoxă: 5.185 persoane; restul erau catolici (110 persoane), protestanți (16 persoane), armeni (2 persoane), lipoveni (111 persoane).

Recensământul populației din **19 decembrie 1912**⁷³ găsește în comuna urbană Vaslui 10.397 de locuitori (5.444 bărbați și 4.953 femei) la 2.248 de familii; orașul avea 1.545 de clădiri (case) locuite și 81 nelocuite; ulterior au fost incluse în orașul Vaslui și satele Bahnarii, Moara Grecilor și Paiu, cu o populație însumată de 2.786 de locuitori; total: **13.180 locuitori**. Brodocul avea 699 de locuitori iar Rădiul 783.

La **29 decembrie 1930**⁷⁴, populația orașului Vaslui număra **15.310 persoane** (8.074 de bărbați și 7.236 de femei) care locuiau în 3.212 gospodării, sumă în care se includ și cele două comune suburbane: Brodoc cu 832 de locuitori în 191 de gospodării și Rădiu cu 556 locuitori în 150 de gospodării.

La **6 aprilie 1941**⁷⁵, în orașul Vaslui se aflau 13.887 locuitori (din care 7.616 bărbați) cu 3.007 gospodării; existau 2.329 de clădiri și 650 de „întreprinderi și meserii”. Etniile: 10.053 de români, 101 unguri, 64 germani, 3.669 „alții și nedeclarați”, în realitate evrei, la care se adaugă încă 3.710 „nedeclarați” care trăiau în mediul rural, adică 4,7% din populația județului Vaslui care număra 157.170 de locuitori.

De această dată, Vasluiul nu mai avea comune suburbane, acestea fiind recenzate separat: Bahnari – 1.065 de locuitori la 252 de gospodării cu 258 de clădiri; Brodoc – 818 locuitori la 194 gospodării cu 208 clădiri; Moara Grecilor – 694 locuitori la 151 gospodării cu 146 clădiri; Reditu – 665 locuitori la 164 de gospodării cu 165 de clădiri. Astfel, Vasluiul cu viitoarele suburbii ar fi avut **17.129 locuitori** în anul 1941.

La recensământul populației din **21 februarie 1956**⁷⁶ în orașul Vaslui, inclusiv suburbiile Bahnari, Brodoc, Moara Grecilor și Reditu, se aflau doar **14.850 de locuitori** (7.034 bărbați și 7.816 femei).

⁶⁹ Ecaterina Negruți, *op. cit.*, anexa 1.

⁷⁰ *Din lucrările statistice a Moldovei*. Capitul II. *Populațiunea pe 1859 și 1860*, Iași, 1862, p. 166-167.

⁷¹ Dimitrie Frunzescu, *Dictionar topografic și statistic al României*, București, 1872, p. 517.

⁷² *Recensământul general al populațiunei României din decembrie 1899*, publicat de Leonida Colescu, București, 1905, p. 452.

⁷³ *Dicționarul statistic al României*, vol. II, București, 1915, p. 981.

⁷⁴ *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, publicat de dr. Dabin Manuila, vol. I, București, 1938, p. 254 și 778.

⁷⁵ *Recensământul general al României din 1941, 6 aprilie. Date sumare provizorii*, București, 1944, p. 291-292.

⁷⁶ *Recensământul populației din 21 februarie 1956. Rezultate generale*, București, 1959, p. 89.

De acum înainte populația orașului cunoaște o creștere semnificativă⁷⁷. Municipiul Vaslui cu cele cinci suburbii la **5 ianuarie 1977** avea **39.186 de locuitori**, astfel: Vaslui – 34.894, Bahnari – 744, Brodoc – 1.033, Moara Grecilor – 1.022, REDIU – 985, Viișoara (fost Gura Bustei) – 308. de menționat, că în anul 1979, orașul Vaslui a fost înaintat la rang de municipiu.

La **7 ianuarie 1992**, municipiul Vaslui avea **80.151 de locuitori**, astfel: Vaslui – 74.848, Bahnari – 643, Brodoc – 1.847, Moara Grecilor – 1.449, REDIU – 1.071, Viișoara – 593. Aceste cifre reprezintă apogeul demografic al orașului, în anii ulterioari populația a scăzut progresiv, ajungând în anul 2002 la 70.571 locuitori, iar în anul 2011 la 55.407 locuitori.

Așezarea geografică a orașului Vaslui, prezentată la cumpăna veacurilor, în preajma anului 1900⁷⁸, nu diferă de privescerea oferită călătorilor străini cu secole în urmă. Târgul se află pe „capătul de sud al dealului Delea, în mijlocul format de confluența pârâului Vasluiului cu râul Bârladul”, aflat la întretăierea subunităților administrative ale județului: plasa Mijlocul la nord, plasa Crasna la est și sud, plasa Stemnicul la vest. La vest și sud se deschide valea întinsă a Bârladului, în care se varsă afluenții Bârladului: Vasluiul, Racova și Stemnic. Întinderea orașului avea atunci 145 de hectare, iar la nord relieful se ridică treptat în „platoul întins al dealului Delea, cu întinde holde de cereale”.

Săptămânal, în zilele de marți și vineri era zi de târg, iarmarocul anual, ca și astăzi, fiind în perioada 1-8 septembrie. Aproape trei părți dintre locuitori se ocupau cu comerțul și diferite meserii, iar o parte cu agricultura.

Exista un tribunal, o cazarmă, două școli primare de băieți și două de fete, o școală profesională de fete, un gimnaziu, un spital, două farmacii, o grădină publică, un foișor pentru paza focului; exista un rezervor pentru apa adusă prin conducte de fontă din pădurea Chițoc-Florești, orașul fiind canalizat parțial pe o lungime de 7 km.

Orașul avea două biserici întreținute de comună, o biserică lipovenească și cinci havre evreiești. Cele două despărțiri ale orașului, înființate la 1831, s-au perpetuat prin transformarea în cele două parohii ale orașului, recenzate la 1909⁷⁹, astfel:

1. *Parohia „Adormirea Maicii Domnului”*, cu 300 de familii, respectiv 1200 de suflete; biserica a fost zidită la Neculai Hagi Chiriac și nepotul acestuia, Dimitrie Castroian, la 1860. O biserică filială exista în cimitir, „Sf. Treime”, construită la 1890.

2. *Parohia „Sf. Ioan”*, cu 320 de familii, respectiv 1280 de suflete; biserica domnească „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” a fost zidită de Ștefan cel Mare la 1490, refăcută la 1820. O capelă exista la spitalul Drăghici, cu hramul Sf. Gheorghe.

În 1938 existau deja șase parohii în Vaslui, din care două se aflau în suburbii⁸⁰. Alături de cele vechi, „Sf. Ioan Botezătorul” cu 336 familii (1269 suflete) și

⁷⁷ *Populația județului Vaslui*, elaborată de Costică Pencu, Vaslui, 1992, p. 24.

⁷⁸ *Marele dicționar geografic al României*, alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe, de George Ioan Lahovari, General C. I. Brătianu și Grigore G. Tocilescu, vol. V, București, 1902, p. 723.

⁷⁹ *Administrațiunea Casei Bisericii. Anuar 1909*, București, 1909, p. 419.

⁸⁰ *Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938*, p. 158-161.

„Adormirea Maicii Domnului” cu 278 familii (1000 suflete), au apărut încă două parohii în oraș: „Cuvioasa Paraschiva”, biserică aflată în construcție, începută la 22 august 1937, cu 415 familii (1400 suflete) și „Sfânta Treime”, biserica din cimitir, devenită parohială din 1909, care avea acum 335 familii (1180 suflete). Încă două parohii erau formate din suburbiile Vasluiului. „Sf. Nicolae”, formată parțial din nordul orașului Vaslui și cu satul Moara Grecilor, cu 420 familii (1400 suflete), având o biserică zidită la 1815 de Vasile și Zoița Miclescu, refăcută la 1860 de Temistocli și Maria Bastachi, noii proprietari ai moșiei Moara Grecilor și Muntenii de Sus; „Bahnari”, cu biserica „Adormirea Maicii Domnului”, zidită la 1868 de Ștefan Angheluță și soția sa, Smaranda, avea 248 familii (1000 suflete).

În cuprinsul ținutului Vaslui, „albinele se cultivă pe o scară mai întinsă decât în alte județe. În anul 1900, locuitorii posedau 13.993 de stupi. Aici a fost în trecut patria acestei culturi, de la care și-a luat județul marca sa: un stup cu albine”⁸¹.

La 13 noiembrie 1886 a fost inaugurată la Vaslui gara CFR, pe linia București-Bârlad-Iași, pe vechiul „drum împărătesc” pe care se duceau către Iași, capitala țării, caii și căruțele de odinioară; noua stație se afla între cele de la Munteni, la 4,5 km sud, și Bălteni, la 9,7 km nord. Drumul spre modernitate al urbei Vaslui era deschis.

⁸¹ *Marele dicționar geografic al României*, p. 723.